

Asiman Rasim oğlu İLYASOVTəhsildə Keyfiyyət Təminatı Agentliyi, Təlim və metodologiya şöbəsinin müdiri
Azərbaycan Texnologiya Universiteti, Doktorantura tələbəsi**ALİ TƏHSİL MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ ÇALIŞAN AKADEMİK VƏ İNZİBATI
HEYƏTİN ƏMƏK BAZARININ TƏLƏBLƏRİNƏ UYGUN KADR HAZIRLIĞININ
KEYFİYYƏT MEYARLARINA DAİR PERSEPSİYASININ AKKREDİTASIYA
MEYARLARINDA ƏKS OLUNMASI VƏZİYYƏTİ****Xülasə**

Ali təhsil müəssisələrində çalışan akademik və inzibati heyətin ali təhsil müəssisəsinin əmək bazarının tələblərinə uyğun kadr hazırlığının keyfiyyət meyarlarına dair fikirləri mövcuddur və bu fikirlər keçirilmiş sorğu vasitəsi ilə fərqli kateqoriyalar üzrə müəyyən edilmiş və persepsiya analizi aparılmışdır. Lakin, beynəlxalq təcrübədə olduğu kimi Azərbaycan Respublikasında da fəaliyyət göstərən tabeliyindən, mülkiyyətindən və təşkilati-hüquqi formasından asılı olmadan bütün ali təhsil müəssisələrinin xarici keyfiyyət təminatından məsul dövlət orqanı mövcuddur və bu orqanın qiymətləndirmə ölçüləri müvafiq qaydada təsdiq olunmuş müxtəlif istiqamətləri əhatə edən meyarlardır. Ali təhsil müəssisələrində çalışan akademik və inzibati heyət arasında keçirilmiş sorğulardan əldə olunmuş nəticələr əsasında aparılmış persepsiya təhlili göstərir ki, ali təhsil müəssisəsinin keyfiyyət meyarlarına dair bildirilən fikirlər ilə ölkə üzrə müəyyən olunmuş institusional akkreditasiya üzrə qiymətləndirmə meyarları əksəriyyət etibarını oxşardır.

Açar sözlər: əmək bazarı, ali təhsil müəssisəsi, keyfiyyət təminatı, keyfiyyət idarəetməsi

UOT: 338**JEL: I 20****Giriş**

“Təhsil haqqında” qanunun müvafiq müddəalarına əsasən yerli və beynəlxalq əmək bazarında rəqabətqabiliyyətli kadrların hazırlanması təhsil müəssisəsinin əsas keyfiyyət göstəricilərindən biri olaraq göstərilir [4]. Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Sərəncamları ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər” sənədi [1], “Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası” [2], “2019–2030-cu illər üçün Azərbaycan Respublikasının Məşğulluq Strategiyası” [3] qarşılıqlı təhlil edildiyi zaman görülür ki, ölkənin dayanıqlı və davamlı iqtisadi inkişafa nail olmasının əsas alətlərindən biri əmək bazarının kəmiyyət və keyfiyyət tələblərinə uyğun kadr hazırlığıdır. Belə ki, kadrların əmək bazarının tələb etdiyi bilik və bacarıqlara sahib olması onların

məşğulluq imkanlarının, eləcə də əmək fəaliyyətinin səmərəliliyinin artmasına, bu isə öz növbəsində ölkənin iqtisadi göstəricilərinin və əhalinin iqtisadi rifahının yüksəlməsinə səbəb olacaqdır. Belə ki, beynəlxalq və yerli elmi tədqiqatlar göstərir ki, əmək bazarında keyfiyyətli təhsil alan şəxslərin ortalama aylıq əmək haqqı digər şəxslərə nisbətən yüksəkdir və bu isə onların iqtisadi həyatlarında alıcılıq qabiliyyətlərinə və sosial-iqtisadi rifahının yüksək olmasına gətirib çıxarır.

Əmək fəaliyyəti ilə məşğul olaraq əlavə dəyər yaradıb ölkənin iqtisadi inkişafına təkən verəcək subyektlər bacarıq və sərişlərinin böyük bir qismini ali təhsil müəssisələrində qazanmalıdır. Lakin, beynəlxalq və yerli tədqiqatlar göstərir ki, Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən ali təhsil müəssisələri tərəfindən əmək bazarının tələblərinə uyğun səriştəli və bacarıqlı kadr hazırlığının

əhəmiyyətinin hər fürsətdə vurğulanmasına baxmayaraq bu sahədə konkret fəaliyyətlər, modellər təqdim olunmamışdır. Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən ali təhsil müəssisələrində təhsil alan tələbələr arasında keçirilmiş sorğuların nəticəsi göstərir ki, tələbələr məzun olduqdan sonra özlərini əmək bazarına hazır hiss etmirlər. Qeyd olunan məsələlər ali təhsil müəssisələrinin kadr hazırlığının keyfiyyətinin idarəedilməsi məsələsini aktuallaşdırır.

Ali təhsil müəssisələrində çalışan akademik və inzibati heyətin hər birinin ali təhsil müəssisəsinin əmək bazarının tələblərinə uyğun kadr hazırlığının keyfiyyət meyarı olaraq gördükləri müəyyən indikatorlar mövcuddur. Eyni zamanda, beynəlxalq təcrübədə olduğu kimi Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən tabeliyindən, təşkilati-hüquqi formasından və mülkiyyətindən asılı olmadan bütün ali təhsil müəssisələrinin xarici keyfiyyət təminatından məsul qurum öz Nizamnaməsinə əsasən Təhsildə Keyfiyyət Təminatı Agentliyidir. Sözügedən Agentlik öz fəaliyyət istiqamətlərini icra üçün qiymətləndirmə meyarlarından istifadə edir. Sözügedən ali təhsil müəssisəsinin institusional akkreditasiyası üzrə qiymətləndirmə meyarları 30 sentyabr 2022-ci ildə Elm və Təhsil Nazirliyinin Kollegiyasının qərarı ilə təsdiqlənmişdir.

Metodologiya

Təhlil zamanı keyfiyyət təhlil metodundan istifadə olunmuşdur. Birinci mənbə olaraq müəllif tərəfindən ali təhsil müəssisələrində çalışan 1705 akademik və inzibati heyət arasında keçirilmiş sorğunun nəticələri və ikinci mənbə olaraq isə müvafiq qaydada rəsmi olaraq təsdiqlənmiş və cari ildə (2023) qüvvədə olan “Ali təhsil müəssisəsinin institusional akkreditasiyası üzrə qiymətləndirmə meyarları” əsas alınmışdır. Sorğu anonim xarakter daşımış və ali təhsil müəssisələrində çalışan 1705 akademik və inzibati heyət iştirak etmişdir. Sorğuda iştirak edən şəxslər sorğunun məqsədinə dair

məlumatlandırılmışdırlar. Əksəriyyəti qadın cinsinə mənsub, elmi dərəcəsi və ya elmi adı olmayan, dövlət ali təhsil müəssisələrində çalışan, akademik vəzifədə çalışan və iş təcrübəsinin və pedaqoji təcrübəsinin 20 ildən çox olduğu respondentlər üstünlük təşkil edir. Sorğunun limitasiyası olaraq qeyd oluna bilər ki, respondentlərin ali təhsil müəssisələri üzrə paylanması normal deyil, belə ki ali təhsil müəssisələrində çalışan akademik və inzibati heyət arasında nisbət fərqlərinin böyük olması, eləcə də universitetlərin fəaliyyətinin da sorğuda iştirak etməsi bu paylanmanın normallığına təsir etmişdir. Daha detallı nəticənin əldə olunması üçün növbəti tədqiqatların aparılmasına ehtiyac vardır.

Sorğu nəticəsində respondentlərin ali təhsil müəssisəsinin əmək bazarının tələblərinə uyğun kadr hazırlığının keyfiyyət meyarı olaraq bildirdiyi qiymətləndirmə ölçüləri ilə (60%-dən çox respondentin tamamilə razı və ya razı olduğu) qüvvədə olan meyarların qarşılıqlı müqayisəli təhlili aparılmış və onların oxşarlığı vəziyyəti tədqiq olunmuşdur.

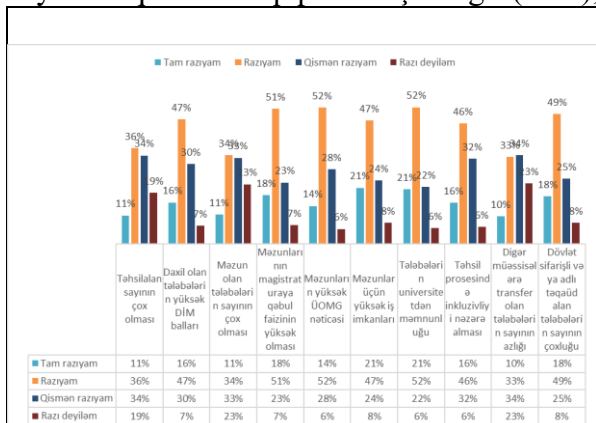
İnzibati və akademik heyətin keyfiyyət meyarlarına dair persepsiyası

Tələbə və məzunlarla əlaqəli keyfiyyət meyarlarına baxıldığı zaman (bax. Qrafik 1) görülür ki, respondentlərin əksəriyyəti ali təhsil müəssisəsinə daxil olan tələbələrin Dövlət İmtahan Mərkəzindən yüksək nəticə göstərməsini (63%), məzunların magistratura təhsil səviyyəsinə qəbul olma sayının çox olmasını (69%), məzunlarının yüksək Ümumi Orta Müvəffəq Göstəriciyə sahib olmasını (66%), məzunlar üçün yüksək iş imkanlarının mövcud olmasını (68%), tələbələrin təhsil aldığı ali təhsil müəssisəsindən məmnunluğu səviyyəsinin yüksək olmasını (73%) və dövlət sifarişli və ya adlı təqaüd alan tələbələrin sayının çoxluğunu (67%) müəssisənin tələbə və məzunlarla əlaqəli keyfiyyət göstəriciləri olaraq qəbul edirlər (tam razı və ya razıdırlar). Müvafiq göstəricilər üzrə ali təhsil müəssisəsinin institusional akkreditasiyası üzrə qiymətləndirmə meyarlarına baxıldığı zaman görünür ki, ali təhsil müəssisəsində kadr

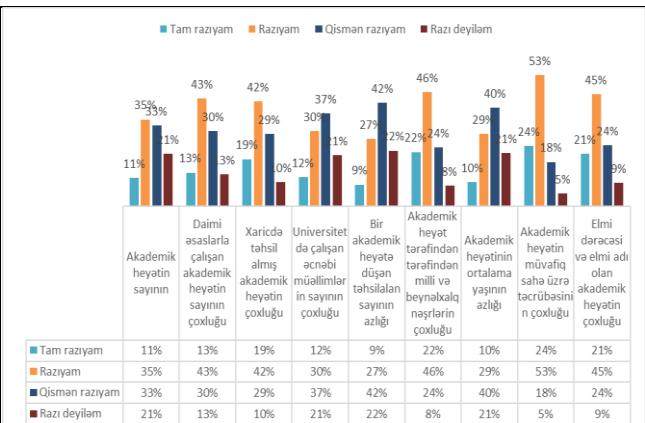
hazırlığının təhsil səviyyələri üzrə əhatəliliyi (3.2.1), məzunların təhsil proqramı çərçivəsində əldə etdiyi sənədlərindən və təhsil proqramının keyfiyyət səviyyəsindən məmnunluğunun ölçülməsi vəziyyəti (3.10.4), tələbə və məzunlar arasında keçirilmiş rəy sorğusunun istiqamətləri, intensivliyi və səmərəliliyinin inkişaf dinamikası (3.8.4), məzunların əmək bazarında iştirakının izlənilməsi mexanizmlərinin mövcudluğu vəziyyəti (3.10.3), təhsilalanlara təqaüd imkanının yaradılması vəziyyəti (3.8.12) qiymətləndirmə indikatorları olaraq meyarlarda əks olunmuşdur. Lakin, müvafiq qiymətləndirmə meyarlarında ali təhsil müəssisəsinə daxil olan tələbələrə yüksək DİM nəticələrinin və ya məzunların yüksək ÜOMG nəticələrinin olması əks olunmamışdır. Çünki beynəlxalq təcrübədə də olduğu kimi xarici keyfiyyət təminatı qurumu müəssisənin daxili keyfiyyət təminatı sistemini qiymətləndirərkən input deyil, daha çox proses və nəticələrə əsasən qiymətləndirmə aparılmalıdır.

Akademik heyət ilə əlaqəli respondentlərin bildirdiyi fikirlərə (60%-dən çoxunun tamamilə razı və ya razı olduğu) baxıldığı zaman görünür ki, xarici ölkələrdə təhsil almış akademik heyətin çoxluğu (61%), akademik heyət tərəfindən nəşr olunmuş milli və beynəlxalq elmi tədqiqatların çoxluğu (68%),

akademik heyətin müvafiq sahə üzrə təcrübəsinin çoxluğu (77%) və elmi dərəcəsi və ya elmi adı olan akademik heyətin sayının çoxluğu (66%) ali təhsil müəssisəsinin kadr hazırlığının keyfiyyət meyarlarıdır. Müvafiq istiqamət üzrə ali təhsil müəssisəsinin institusional akkreditasiyası üzrə qiymətləndirmə meyarlarına baxıldığı zaman görünür ki (bax. Qrafik 2), Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə Dövlət Proqramı çərçivəsində təhsil almış və ya xarici ölkələrin nüfuzlu ali təhsil müəssisələrindən məzun olmuş professor-müəllim heyətinin mövcudluğu vəziyyəti (3.7.12), tədqiqatçılar tərəfindən nüfuzlu beynəlxalq nəşrlərdə dərc olunmuş elmi məqalələrə istinad etmə indeksinin ("citation index") artım dinamikası, elmi dərəcəsi olan akademik heyətin hər 100 nəfərinə düşən nəşr olunmuş elmi məqalələrin (ölkə daxilində və xaricdə) sayının artım dinamikası, TM-in daimi ştatda olan professor-müəllim heyətinin hesabat dövründə (H) indeksi 5-dən yuxarı olan əməkdaşlarının sayının dinamikası (4.3.12), elmi dərəcəsi olan tədqiqatçıların akademik heyətə olan nisbətinin dəyişməsi vəziyyəti (4.3.17) ali təhsil müəssisəsinin institusional akkreditasiyası zamanı qiymətləndirilən indikatorlardandır.

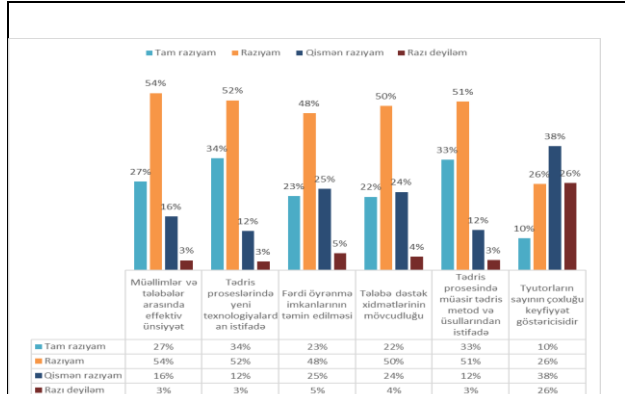
Qrafik 1 Tələbə-məzun ilə əlaqəli respondentlərin fikirləri
 Mənbə: Müəllif tərəfindən keçirilmiş sorğu

Qrafik 2. Akademik heyət ilə əlaqəli respondentlərin fikirləri
 Mənbə: Müəllif tərəfindən keçirilmiş sorğu

Lakin, akademik heyətin iş təcrübəsi müddətinə görə qiymətləndirilməsi ilə bağlı müvafiq meyarlarda indikator mövcud deyildir və sözügedən məsələ işə götürmə prosesinin kompetensiya əsaslı olması qismində qiymətləndirilir.

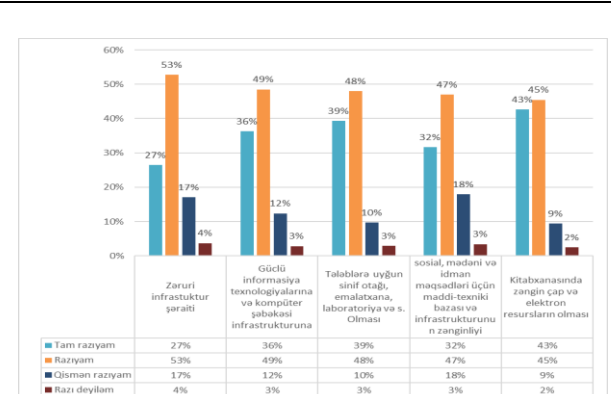
Tədris prosesi ilə əlaqəli respondentlərin keyfiyyət meyarı olaraq bildirdiyi fikirlərə (60%-dən çoxunun tamamilə razı və ya razı olduğu) nəzər saldıığımız zaman görünür ki (bax. Qrafik 3), müəllim və tələbə arasında

Qrafik 3 Tədris prosesi ilə əlaqəli respondentlərin fikirləri

Mənbə: Müəllif tərəfindən keçirilmiş sorğu

effektiv ünsiyyətin olmasını (81%), tədris prosesində yeni texnologiyalardan istifadə etməyi (86%), fərdi öyrənmə imkanlarının təmin edilməsini (71%), tələbə dəstək xidmətlərinin mövcudluğunu (72%), tədris prosesində müasir tədris texnologiyalarından istifadəni (84%) respondentlər ali təhsil müəssisəsinin əmək bazarının tələblərinə uyğun kadr hazırlığının keyfiyyət meyarları olaraq qəbul edirlər.

Qrafik 4.

Mənbə: Müəllif tərəfindən keçirilmiş sorğu

Ali təhsil müəssisəsinin institusional akkreditasiyası üzrə qiymətləndirmə meyarlarında müvafiq istiqamət üzrə indikatorların mövcudluğu vəziyyətinə nəzər saldıığımız zaman görünür ki, akademik və inzibati heyətin fikirlərinə uyğun olaraq müvafiq keyfiyyət meyarlarının əksəriyyəti qiymətləndirmə meyarlarında əks olunmuşdur. Belə ki, tələbələr və təhsilverənlər, eləcə də tələbələr və akademik məsləhətçilər (tyutorlar) arasında müxtəlif vasitələrlə (üzbəüz, onlayn və s.) kommunikasiyanın həyata keçirilməsi vəziyyəti (3.8.9), təlim nəticələrinin əldə olunmasını təmin

İnfrastruktur ilə əlaqəli respondentlərin fikirləri edən innovativ, yaradıcı və interaktiv metod və texnologiyalardan istifadə vəziyyəti (3.4.1), tədris səviyyələrindən və tələbənin fərdi xüsusiyyətlərindən asılı olaraq uyğunlaşdırılmış tədris metodlarının və üsullarının tətbiqi vəziyyəti (3.4.5) ali təhsil müəssisəsinin qiymətləndirilməsi zamanı qiymətləndirilən indikatorlardandır. Eyni zamanda, tələbə dəstək xidmətinin mövcudluğunu qiymətləndirmək üçün məsləhət xidməti, tibbi xidmət, karyera-

məsləhət xidməti, yataqxana, yeməkhana və digər məsələlər ilə bağlı müvafiq meyarlarda bir sıra müvafiq indikatorlar mövcuddur.

İnfrastruktur ilə bağlı ali təhsil müəssisələrində çalışan akademik və inzibati heyətin fikirlərinə nəzər saldıqda görünür ki, yuxarıda qeyd olunan bütün indikatorlar üzrə respondentlərin 60%-dən çoxu keyfiyyət meyarı olması fikri ilə ya tamamilə razı və ya razıdırlar. Ali təhsil müəssisələrinin institusional akkreditasiyası üzrə qiymətləndirmə meyarlarında müvafiq istiqamət üzrə kifayət qədər çox indikator və meyarlar əks olunmuşdur. Belə ki, sözügedən meyarlarda 6-cı istiqamət başlıq olaraq "infrastruktur"dur və yuxarıda respondentlərin bildirdiyi məsələlərin hamısı müvafiq istiqamət üzrə qiymətləndirmə indikatorları olaraq qeyd olunmuşdur.

Nəticə

Müəllif tərəfindən ali təhsil müəssisələrində çalışan 1705 akademik və inzibati heyət arasında keçirilmiş sorğunun nəticələri olaraq 60%-dən çox respondentin əmək bazarının tələblərinə uyğun kadr hazırlığının keyfiyyət meyarı olduğunu düşündüyü meyarlar ilə 22 sentyabr 2022-ci ildə Elm və Təhsil Nazirliyinin

Kollegiyasının Qərarı ilə təsdiqlənmiş ali təhsil müəssisəsinin institusional akkreditasiya üzrə qiymətləndirmə meyarları arasında müqayisəli persepsiya təhlili aparılmışdır və təhlil nəticəsi olaraq demək olar ki, respondentlərin tələbə və məzunlarla, akademik heyətlə, tədrisin təşkili və infrastrukturla bağlı qeyd etdiyi keyfiyyət meyarları müvafiq qaydada təsdiqlənmiş institusional akkreditasiya meyarlarında əks olunmuşdur. Bu isə öz növbəsində ali təhsil müəssisələrinin əmək bazarının tələblərinə uyğun kadr hazırlığının xarici keyfiyyət təminatı meyarları ilə müəssisədə çalışan akademik və inzibati heyətin düşüdükləri meyarların əksəriyyət olaraq eynilik təşkil etdiyini göstərir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”in təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası

Prezidentinin Sərəncamı / Bakı şəhəri, 2021-ci il 2 fevral / № 2469

2. “Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı / Bakı şəhəri, 22 iyul 2022-ci il / №3378

3. “2019–2030-cu illər üçün Azərbaycan Respublikasının Məşğulluq Strategiyası”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı / Bakı şəhəri, 30 oktyabr 2018-ci il / № 602

4. “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu / Bakı şəhəri, 19 iyun 2009-cu il / № 833-IIIQ

5. Azərbaycan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyinin Kollegiyasının 30 sentyabr 2022-ci il tarixli KQ-05 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Ali təhsil müəssisəsinin institusional akkreditasiyası üzrə qiymətləndirmə meyarları”

Исман Расим ИЛЬЯСОВ

Начальник учебно-методического отдела
 Агентства по обеспечению качества образования
 Азербайджанский Технологический Университет, аспирант

СОСТОЯНИЕ ОТРАЖЕНИЯ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО И АДМИНИСТРАТИВНОГО ПЕРСОНАЛА О КРИТЕРИЯХ КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ В КРИТЕРИЯХ АККРЕДИТАЦИИ

Резюме

Преподавательский и административный персонал, работающий в высших учебных заведениях, имеет мнение о критериях качества подготовки студентов вузов в соответствии с требованиями рынка труда, и эти мнения были выявлены посредством опроса в различных категориях и проведен анализ восприятия. Однако, как и в международной практике, существует государственный орган, ответственный за внешнее обеспечение качества всех высших учебных заведений, действующих в Азербайджанской Республике, независимо от их подчиненности, формы собственности и организационно-правовой формы, и оценочные меры этого органа утвержденные в установленном порядке критерии, охватывающие различные направления. Анализ восприятия, проведенный на основе результатов опросов, проведенных среди академического и административного персонала, работающего в высших учебных заведениях, показывает, что мнения, высказанные о критериях качества высшего учебного заведения и критериях оценки институциональной аккредитации, определенных для страны во многом похожи.

Ключевые слова: рынок труда, вуз, обеспечение качества, управление качеством.